

Over de grens grijnst de Duitse rijkdom

Alco van Klinken

In de loop van de twintig jaar dat er in de Groninger akkers naar vogels gekeken wordt, is het herhaaldelijk opgevallen dat er vlak over de landsgrens veel meer zat dan in het 'eigen' gebied. Twee jaar Akkervogelproject heeft erg veel informatie opgeleverd over de Groninger akkervogels. Nu leek het tijd om ter vergelijking ook vlak over de grens onderzoek te gaan doen. Daarbij kan mooi ingespeeld worden op het enthousiasme in overheidskringen voor internationale samenwerking en onderzoek - dachten we.

Aanwijzingen voor verschillen in vogelstand

Tijdens inventarisaties in de buurt van de Hasseberg in 1974, was het opmerkelijk dat direct aan de overkant van de grens veel meer geelgorzen zongen dan aan de Nederlandse kant. In 1979 werd bij PPD-tellingen in Westerwolde hetzelfde opgemerkt vanuit de ooghoek. Ook kwartels leken toen aan de Duitse kant veel algemener te zijn dan aan de Nederlandse. Vogeltellers in de grensstreek melden dat in Duitsland hogere dichtheden voorkomen van nachtegaal, grasmus en geelgors.

De beroemde kwartelkoning-populatie in de Dollardpolders ontbreekt echter aan de Duitse kant (Voslamber 1989). Deze fragmentarische indrukken roepen een boeiend beeld op: er zijn blijkbaar grote verschillen aan weerskanten van de grens, maar hoe zitten die precies in elkaar en wat kan er de oorzaak van zijn?

In 1990 is er voor 't eerst een gestructureerd onderzoekje gedaan naar de verschillen in kwarteldichtheid aan de Duitse en Groningse kant van de grens. In 'Duitse' proefvlakken zaten er gemiddeld meer dan in Groningen! (Van 't Hoff in deze Grauwe Gors). Dit was dus een bevestiging van het eerdere vermoeden dat de vogelstand verschilt.

Landschappelijke verschillen

De Gronings/Duitse grens loopt door ruwweg drie verschillende typen landschap. Van Nieuwe Statenzijl tot Bellingwolde loopt de grens over de klei van de Dollardpolders. Aan beide kanten strekken zich grote akkers uit, met wintertarwe als hoofdgewas. Tussen Bellingwolde en De Lethe ligt een overgangszone. Het voormalig Boertanger Veen is hier op kleinschalige manier afgegraven in randveenontginningen. Er vindt aan Duitse

kant kleinschalige gemengde landbouw plaats; aan de Nederlandse kant is het aandeel akkerbouw iets groter. Vanaf Hebrecht tot Ter Apel is het Boertanger Veen relatief kortgeleden ontgonnen. Op kaarten uit de 30-er jaren is te zien hoe het veen toen op grootschalige 'moderne' manier werd omgezet in akkers. Aan de Duitse kant is het veen pas na de oorlog ontgonnen. Het landschap rond de grens is hier dus nog jong. Aan de Groninger kant is het erg open, met hoofdzakelijk fabrieksaardappels; aan de Duitse kant iets beslotener met meer gemengde bedrijven.

De landsgrens: einde van het beleid

In Nederland voert de overheid beleid dat invloed heeft op het landschap. In Duitsland voert de overheid beleid dat invloed heeft op het landschap. Tot nu toe is het Nederlandse en Duitse beleid met de ruggen naar elkaar toe ontwikkeld en uitgevoerd. Aan beide kanten geldt dat het beleid nauwelijks expliciet op het (natuurlijke deel van) het landschap was

gericht. In het grensgebied beïnvloeden het landbouwbeleid, de ruimtelijke ordening en de waterhuishouding de natuurwaarden. Pas heel recent komt er wat belangstelling van de overheid voor natuurwaarden in akkerbouwgebieden. (Zie Van den Brink in deze Grauwe Gors).

Deze situatie maakt de grens tot een interessant wetenschappelijk proefgebied. Aan weerszijden van de grens is jarenlang verschillend beleid gevoerd in een van oorsprong identiek landschap. Een 'hapklare' uitdaging om te onderzoeken in hoeverre de verschillen in vogelstand veroorzaakt worden door verschillen in gevoerd beleid.

Een paar interessante verschillen

Ook in Duitsland hebben de akkerbouwers het moeilijk. In de Duitse Dollardpolders lag in 1990 zelfs 25% van het oppervlak braak! De respons op de braaklegregeling was in Groningen veel lager: in Groningen ongeveer 10%. Bovendien is de Duitse braaklegregeling natuurvriendelijker opgezet: de boeren moeten het land met rust

laten. Er mag niet worden bemest, ingezaaid of gespoten. Het maaien van opgeschoten kruiden mag niet voor 15 juli gebeuren. Dit heeft ongetwijfeld positieve gevolgen voor de akkervogels.

Bij een wandeling over de grens, valt het op dat in Duitsland veel 'Hochsitze' voor jagers staan. De jagers voeren 's winters op grote schaal fazanten en reeën bij en zorgen ervoor dat bij ruilverkavelingen ruige hoekjes overblijven. De jagerslobby is in Duitsland dus sterker dan bij ons. Welke invloed dit heeft op akkervogels is niet bekend. Verder is de steunregeling voor boeren in Duitsland anders georganiseerd, waardoor de kleinschaligheid wellicht beter in stand blijft.

Het grensproject

Aangezet door de nieuwsgierigheid of de verschillen in vogelstand misschien te verklaren zouden zijn door deze en andere beleidsverschillen, is een poging ondernomen of er geld bij elkaar zou kunnen worden gekregen voor een onderzoeksproject.

Het onderzoek beoogde om aan beide kanten van de grens broedvogels te tellen, volgens de methode van het Akkervogelproject. Daarbij worden ook landschappelijke kenmerken genoteerd, zoals de verbouwde gewassen, opgaande beplanting, lengte aan onverharde wegen enz. In de 24 proefvlakken zou door Duitse onderzoekers de vegetatie worden vergeleken. Er zou dus een vergelijking worden gemaakt van de Groninger en Duitse vegetatie, het landschap en de broedvogels. Behalve deze natuurlijke factoren zou ook het relevante beleid globaal vergeleken worden (het beleid voor landbouw, ruimtelijke ordening, waterhuishouding en 'echt' natuurbeluid zoals bermbeheer, reservaten en dergelijke). Nadat de verschillen in natuurlijke factoren bekend waren, zouden de natuurlijke verschillen in verband gebracht worden met de beleidsverschillen. Wanneer inzicht was gekregen in de natuurlijke effecten van het verschillende beleid, zou een basis zijn gevormd voor aanbevelingen voor samenwerking. Edoch...

Ondanks de fraaie zinnen die in allerlei nota's opblinken ter bevordering van grensoverschrijdende samenwerking, valt de praktijk niet mee. De bereidheid die mondeling bij allerlei overheidsinstanties te beluisteren valt om mee te doen aan dit onderzoek, wordt maar moeizaam vertaald in concrete financiële ondersteuning. Alle instanties wachten op elkaar en er is niet één zo internationaal gemotiveerd, dat hij het voortouw wil nemen. Nu zal het project dus waarschijnlijk afketsen op de financiële afwachtendheid.

Niets belet echter de individuele vogelaars om zelf aan weerszijden van de grens een vergelijkend onderzoekje te beginnen!

De instanties zullen wel met een betaald onderzoek volgen, als de EG de overheden bij elkaar gedreven heeft na 1993. Dat dan ook veel kenmerkende verschillen in natuurwaarden weggenivelleerd zijn, is dan jammer. Heeft men niet vaker een put gedempt, nadat het kalf verdronken is?

Naschrift

Inmiddels is er wel het een en ander gebeurd. Aan de Duitse kant van de grens worden tussen Nieuwe Statenzijl en de Hasseberg 6 proefvlakken geïnventariseerd op broedvogels. Dit gebeurt door vrijwilligers. De oecologische vakgroep van de universiteit van Oldenburg vergelijkt de plantengroei aan weerszijden van de grens. Vooral in verband met de braaklegregeling is dit interessant. Deze onderzoeksgegevens zullen, hopelijk samen met een vergelijking van het Duitse en Nederlandse landschapsbeleid in de grensstreek, uitmonden in een tussenrapport. Daarin zal een voorverkenning van de bestaande verschillen zijn beschreven. Dit rapport zal worden uitgebracht door de milieukunde-vakgroep van de Rijksuniversiteit Groningen.

De provincie Groningen is onlangs over de brug gekomen met een forse subsidie! Hopelijk volgen andere instanties dit goede voorbeeld. Dan kan volgend jaar het Grensproject toch nog grondig van start gaan.